

BİR İHTİLÂC-NÂME NÜSHASI -SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ AYASOFYA BÖLÜMÜ 2705-

Süleyman EROĞLU*

Özet

İnsanın bilinmeyi bilmek ve gelecekte haberdar olmak arzusu, fal nev'inden birçok edebî türün doğuşuna zemin hazırlamıştır. Bu çerçevede farklı fal türlerinden bahseden birçok eser yazılmıştır. Falnâme başlığı altında toplanan eserler içinde yaygın geleneğe sahip türlerden biri de insan vücudunun bazı organlarındaki kasların hafifçe kıvılcıması, oynaması, titremesine bağlı olarak geliştirilen yorumları ihtiva eden ihtilâc-nâme /seğir-nâme türüdür.

Geleceğe ilişkin saptamalarda bulunabilmek hususunda bir işaretler dizisi olarak görülen ve insan vücudundaki seğirmelerden hareketle kaleme alınan bu tür eserlerin içeriğinde barındırdığı kültürel unsurlar yanında Türk halkının inanış, değer yargıları ve davranış kalıpları ile toplumsal beklenti ve eğilimleri hakkında da önemli bilgiler sunduğu görülmektedir.

Bu düşünceden hareketle, seğir-nâme nüshalarının tespiti ve ilmî neşirlerine ilişkin kayda değer çalışmaların ortaya konduğu ilgililerin malumudur. Ancak, bugün geldiğimiz noktada yurtiçi ve yurtdışında hâlâ gün ışığına çıkarılmayı bekleyen ihtilâc-nâme yazmalarının varlığı muhakkaktır. İlgili literatürde bugüne kadar adı geçmeyen ihtilâc-nâme yazmalarından biri de Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Bu makalede; insan vücudunda baştan ayağa seğiren uzuvların gelecekte hangi olaylara işaret ettiğini bildirmek amacıyla kaleme alınmış olan söz konusu nüsha tanıtılmış, ihtilâc-nâme türü hakkında yapılacak mukayeseli çalışmalara katkıda bulunması amacıyla eserin metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seğirme, seğir-nâme, ihtilâc-nâme, fal, Süleymaniye Kütüphanesi.

A COPY İHTİLÂC-NÂME -SÜLEYMANİYE LIBRARY DEPARTMENT OF AYASOFYA 2705-

Abstract

Man's desire to know the unknown and be aware of the future paved the way for the birth of many literary genres in fortune-telling. In this context, many works have been written that talk about different types of fortune-telling. One of the genres that have a common tradition among the works collected under the title of Falnâme is the type of ihtilâc-nâme/seğir-nâme, which contains interpretations developed due to the slight movement, movement, and trembling of the muscles in some organs of the human body.

It is seen that such works, which are seen as a series of signs to be able to make determinations about the future and which are written based on the twitches of the human body, provide important information about the beliefs, value judgments and behavior patterns of the Turkish people, as well as their social expectations and tendencies.

* Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, seroglu@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3223-6731

Based on this idea, it is known by the person concerned that the determination of the copies of the seğir-nâme and the remarkable studies on their scientific knowledge was made. However, at the point we have reached today, the existence of ihtilâc-nâme manuscripts still waiting to be brought to light at home and abroad is a fact. One of the ihtilâc-nâme manuscripts, which has not been mentioned in the relevant literature until today, is registered at the number 2705 in the Süleymaniye Library, Ayasofya Section. In this article; The subject copy, which was written to indicate what future events in the human body twitching from head to toe, was introduced, and the text of the work was included to contribute to comparative studies about the type of ihtilâc-nâme.

Key Words: Twitching, seğir-nâme, ihtilâc-nâme, fortune-telling, Süleymaniye Library.

Giriş

Hemen her toplumda insanın doğuştan sahip olduğu birtakım bedensel özellikler ile çeşitli organlarında zaman zaman beliren bazı durumlar gelecekte olabileceklere işaret olarak algılanmış, buna bağlı olarak olumlu ya da olumsuz kimi düşünce ve yorumlar geliştirilmiştir. İnsandaki merak unsuru temelinde gelişen bu türden görüşler, zamanla kalıplaşmış ve inanç biçimine dönüşmüşlerdir. İlmî bir temele dayanmasa da insanın gaybî bilmek ve gelecekte haberdar olmak arzusu gaybî ilimlerin (fütüroloji) doğuşuna da zemin hazırlamıştır. İslam öncesi toplumlarda oldukça itibar gören gaybî telakkiler, İslamiyet’le birlikte farklı bir hüviyet kazanmış ve pek çok gaybî ilim türü ortaya çıkmıştır.

Gelecekte haberdar olabilme amacına yönelik ortaya konan gaybî ilim şubelerine ait farklı türlerdeki eserlerin bir kısmını sözlü anlatı geleneği içerisinde gelişip ardından yazıya aktarılan ve vücuttaki organların seğirmesine anlam vermeye yönelik yorumları ihtiva eden ihtilâc-nâme /seğir-nâme türü oluşturmaktadır.

Bedendeki bazı organların oynaması, seğirmesi ve benzeri durumlarına dayanılarak yapılan, bir anlama getirme, yorumlama işine İslam medeniyetindeki Türk yaşayışında ilm-i ihtilâc adı verilmiştir. Özellikle, halk arasında oldukça geniş ilgi gördüğü için bu konuda Türk edebiyatında ihtilâc-nâme, kütüb-i ihtilâc, seğir-nâme adı altında değişik hacimlerde eserler, risaleler meydana getirilmiştir (Ersoylu, 1989: 27).

Seğir-nâme türündeki eserlerin hareket noktasını vücudun çeşitli uzuvlarında zaman zaman beliren seğirmeler oluşturmuştur. *Seğirmek* fiili lügatlerde: “*Genellikle vücudun bir yerinde deri ile birlikte derinin hemen altındaki kaslar hafifçe oynamak*” (Güncel Türkçe Sözlük); “*Hafif kıvıldamak, kıpırdamak, seğirmek; koşmak*” (Yeni Tarama Sözlüğü, 1983: 183); “*Az oynamak, kıvıldanmak, sinir gayrı ihtiyari ve hafif surette oynamak*” (Şemseddin Sami, 1996: 729); “*İhtizaz etmek, oynamak, kıpırdamak.*” (M. Bahaeddin, 1997: 389) şeklinde ifade bulmakta ve çoğu zaman “*Çarpıntı, çarpınma, titremek, titreşmek,*

seğirme, etlerin gevşeyip büzülmesi' (Devellioğlu, 2004: 419) şeklinde anlaşılan Arapça ihtilâc kelimesiyle birlikte kullanılmaktadır.

Tıptaki bilimsel açıklamaya göre, seğirme güç durumlar karşısında kalan insanda bir çeşit boşalma olarak görülür. Gene seğirmeyle ilgili olarak tıbbın gösterdiği ikinci bir neden de beyinde seğirme görülen yerdeki kasa gelen sinirlerin aşırı derecede uyarılmasıdır (Mengi, 1977: 308).

İnsan vücudundaki seğirmelerin geleceğe dair işaretler olarak algılanması ve bu hususta geliştirilen yorumların toplum nazarında gördüğü ilgi, seğir-nâme türünde çok sayıda eserin kaleme alınmasına sebep olmuştur.

Geçmiş eski Uygur Türkçesi metinlerine kadar uzanan seğir-nâmelerin dünya kütüphanelerinde *Seğir-nâme* veya *İhtilâc-nâme* adı altında müstakil veya *Ta'bir-nâme*'ler içerisinde birçok nüshasının bulunduğu bilinmektedir (Sertkaya, 2011: 1533). Seğir-nâme nüshalarının tespiti ve ilmî neşirleri ile ilgili kayda değer çalışmalar ortaya konmuştur.

Bugüne kadar yayımlanan seğir-nâme yazmalarından en eski tarihli olanı Berlin Branderburg Bilimler Akademisi U. 5820 numarada kayıtlı bulunan nüshadır. Uygur harfleriyle kaleme alınmış nüshanın metni ilk olarak Reşid Rahmeti Arat tarafından Almanca çevirisiyle birlikte yayımlanmıştır. Aynı metin üzerindeki ikinci çalışma Peter Zieme tarafından kimi düzeltmeler ve çeviri eksikliklerini gidermek amacıyla yapılmış ve 2002 yılında yayımlanmıştır¹ (Sertkaya, 2011: 1533-1534).

Arap harfli Türkçe seğir-nâme metinleri üzerindeki ilk çalışma ise Włodzimierz Zajaczkowski'ye aittir. Zajaczkowski, Bosna Hersek'te biri Gazi Husrev Beg Kütüphanesi'nde 3551 numarayla, diğeri Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi'nde 733 numarayla kayıtlı iki seğir-nâme metnini Almanca çevirisiyle birlikte 1967 yılında yayımlamıştır² (Şakar, 2010: 215). Arap harfli Türkçe seğir-nâme yazmaları üzerine en kapsamlı çalışma, Y. Ziya Sümbüllü'ye aittir. Sümbüllü, *Seğirname* adıyla yayımladığı kitabında (2010) 58 seğir-nâme nüshası tespit etmiş ve bunların 17 tanesine eserinde yer vermiştir. Seğir-nâme nüshalarının tespitine yönelik önemli bir çalışma da İlyas Kayaokay tarafından ortaya konmuştur (2020). Kayaokay, çalışmasında bugüne kadar neşredilmiş seğir-nâme nüshalarının künye bilgileri yanında 36 yeni seğir-nâme /ihtilâc-nâme nüshasının da tespitini yapmıştır. Ayrıca; Sezer Özyaşamış Şakar (2010), Ayşe Gül Sertkaya (2011) ve Serkan Çakmak (2018) tarafından ortaya konan çalışmalar da seğir-nâme metinleri hakkında detaylı bibliyografik bilgiler ihtiva etmektedir.

¹ Peter Zieme, "Türkische Zuckungsbücher", *Scripta Ottomanica et Res Altaica, Festschrift für Barbara Kellner-Heinkele zu ihrem 60. Geburtstag*, Wiesbaden, 2002, s. 379-395.

² Włodzimierz Zajaczkowski, "Zwei Türkische Zuckungsbücher (Segirname)", *Folia Orientalia, VIII*, Krakow 1967, s. 89-109.

Günümüze değin ortaya konan çalışmalar, ülkemizde ve yurtdışında tespit edilmeyi bekleyen kayda değer sayıda ihtilâc-nâme nüshasının mevcut olduğunu göstermektedir. Yazma eser araştırmalarımız esnasında rastladığımız ve ilgili literatürde³ yer almayan ihtilâc-nâme yazmalarından biri de Süleymaniye

³ Seğir-nâme/ihtilâc-nâme metinleri üzerine yapılmış çalışmalar hakkında bkz.: Wladzimirz Zajackzkowski, *Zwei Türkische Surkugsbücher*, (Seğir-nâme), *Folia Orientalia*, TOME VIII, Krakow 1967, s. 89-109; M. Kemal Özergin, “Eski Bir Seyirname”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, C. 10, S. 21, 1967, s. 4331; Arif Özer, “Türkçe İki Segirname Kitabı Üzerine”, *Türk Kültürü Dergisi*, C. 7, S. 77, Mart 1969, s. 48-52; Halil Ersoylu, “Segir-nâme”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara 1989, s. 27-48; Halil Ersoylu, “Segir-nâme (II)”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara 1992, s. 99-145; Mustafa Tatçı, “Türk Edebiyatında İki Tür: Seğir-nâme ve Çın-nâme Türlerinden Birer Örnek”, *Edebiyattan İçeri (Dini-Tasavvufî Türk Edebiyatı Üzerine Yazılar)*, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 520-530; Recep Karaatlı, “Türkçe Bir Segirname Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara 1999/I-II, s. 89-142; Peter Zieme, “Türkische Zuckungsbücher”, *Scripta Ottomanica et Res Altaica, Festschrift für Barbara Kellner-Heinkele zu ihrem 60. Geburtstag*, Wiesbaden, 2002, s. 379-395; Yusuf Ziya Sümbüllü, “Seğir-nâme ve Segirmek Manaları Üzerine Bir İnceleme”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 32, Erzurum 2007, s. 53-69; Yusuf Ziya Sümbüllü, *Seğir-nâme*, Fenomen Yayınları, Erzurum 2010; Sezer Özyaşamış Şakar, “Bir Tür Fal Kitabı: İhtilâc-nâme”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 22, İstanbul 2010, s. 213-228.; Ayşe Gül Sertkaya, “Bilinmeyen Bir Seğir-nâme Yazması”, 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara 2007, *Bildiriler: Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi*, Ankara 2011, s. 1533-1560; Fatih Ramazan Süer, “Bir Seğirname Örneği”, *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/4, Fall 2011, p. 287-304; Yusuf Ziya Sümbüllü - Mehmet Akif Gözitok, “Gaybî Bir İlim Şubesi Olarak İhtilâc-nâmeler ve Mevlânâ Sevâdî'nin Manzum İhtilâc-nâmesi”, *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 6, (2014), s. 105-131; Mehmet Yastı, “Yeni Bir Seğir-nâme Yazması Üzerine”, *Türkiyat Mecmuası*, 25. Cilt, Bahar 2015, s. 275-314; Yılmaz Top, “Süleymâniye Kütüphanesi'nde Yer Alan Bir Seğir-nâme Örneği”, *Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu Bildiriler Kitabı, C. 1*, Bartın 2016, s. 697-712; Özkan Daşdemir, “İngiltere Kütüphanelerinde Kayıtlı Dört Seğirname Üzerine”, *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 11, Aralık 2016, s. 19-46; Yusuf Ziya Sümbüllü, “Yeni Bir İhtilâcnâme Nüshası Üzerine Değerlendirme”, *Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 6, Mart 2016, s. 174-196; Abdullah Mert, “Bir Seğir-name Nüshası”, *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Y. 4, S. 7, 2016, s. 220-232; Hakan Yalab, “Yeni Bir İhtilâcnâme/Seğir-nâme Nüshası.” *Journal of History Culture and Art Research*, 2017, s. 682-695; Süleyman Eroğlu (2017). Seğir-nâme -A Copy in Riccardiana Library, Florence-“, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 2017, Cilt: 18, Sayı: 33, s. 671-695. Serkan Çakmak, “Vatikan Kütüphanesindeki Türkçe “İhtilâcname” Nüshası (Giriş-Metin-İnceleme-Dizin)”, *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, Y. 2018, S. 19, s. 15-64; Kadim Polat, “Yeni Bir İhtilâc-nâme Metni Üzerine Değerlendirmeler”, *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 2018, Cilt 3, Sayı 14, s. 127-144; Müzahir Kılıç, “Seğir-Nâmeler ve Latif'in Seğir-Nâmesi.” *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4/2 (October 25, 2018) s. 97-104; Bünyamin Tetik, “Mehmet İlmî'nin Segir-nâme ve Çinnâmesi”, *Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Hakemli Dergisi*, Yıl 2019, Cilt 3, Sayı 2, s. 72-85; Tülay Çulha., “Karayca Bir Segirname Sekirme Yoraları.” *Dil Araştırmaları*, 4 (2019): 37-55. İlyas Kayaokay, “Yeni Bir İhtilâc-Nâme-Segir-Nâme Nüshası Üzerine”, *Atlas International Refereed Journal on Social Sciences*, Y.: 2020, Vol:6, Issue: 26, pp: 219-239; Murat Muratoğlu,

Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Yazımızda söz konusu nüshanın tanıtımına ve *İhtilâc-nâme*'nin metnine yer vereceğiz.

Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705 Nüshası Hakkında

Kahverengi renkli, gömme yıldız şemseli meşin bir cilt içerisinde bulunan ve harekeli nesih yazıyla kaleme alınmış olan nüsha 250X155 mm. ölçülerinde ve toplam 98 varaktır. Krem renkli, aharlı kâğıt özelliğine sahip nüshanın 45b-49a sayfaları arasında *Kitâb-ı İhtilâc-nâme* yer almaktadır.

Çalışmamıza esas olan eser, *Hâzâ Kitâb-ı İhtilâc-nâme* başlığı altında mensur olarak kaleme alınmıştır. Nüshada eserin adına ilişkin ayrıca “*Kitâb-ı İhtilâc-nâme-i İskender-i Zü'l-karneyn budur.*” (45b-3) ifadesi yer almaktadır. Her yaprağı siyah mürekkeple 15 satır hâlinde kaleme alınmış olan nüshada eserin başlığı ve her bir organa dair hükümlerin başında yer alan “eğer” bağlacı kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Nüshada müellif/müstensih adı, telif/istinsah tarihi ve yerine ilişkin herhangi bir kayıt yoktur. Ancak nüshanın 2b-36a sayfaları arasında yer alan mensur melheme metninin sonunda yer alan 971(1563) tarihli istinsah kaydı ve nüshanın baştan sona aynı müstensih tarafından kaleme alınmış olması eserin 1563 yılında istinsah edildiğini göstermektedir.

Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerine sahip *İhtilâc-nâme*'de yer yer *eñek* (47a-10), *sehel* (47b-4), *koç-* (47b-5), *yavuz* (46a-1), *ucından* (45b-11), *birle* (48a-4), *emcek* (48a-14), *eylük* (48b-4), *bay* (46a-10), *becid* (49a-4), gibi arkaik kelimeler yanında *ululuğ bul-* (45b-6), *ğuşsa yı-* (47b-12), *kağgulara iriş-* (48a-11) gibi deyimlere de rastlanmaktadır. Türdeşi eserlerdeki gibi geneline sade bir dil hâkim olan *İhtilâc-nâme*'de az sayıda *ta'âm* (47a-10), *tesbiḥ* (47a-14), *'avret* (47b-5), *münâza'a* (48a-8) gibi Arapça ve *zişt* (46b-8), *nâgâh* (46b-10), *bâzû* (47b-3), *ğamnâk* (48b-13), *tîz* (49a-3) gibi Farsça kelimelere de rastlanmaktadır.

Üzerinde çalıştığımız nüsha, vücudun seçiren organları/organ bölümleri ve bunlar hakkında ortaya konan yorumları ihtiva etmektedir. Seçiren organlar -birkaç istisna dışında- genel itibarıyla yukarıdan aşağıya, sağlı sollu, altlı üstlü, birinci, ikinci, üçüncü gibi planlı bir dizilimle ele alınmıştır. *İhtilâc-nâme* metninde vücudun tümüyle birlikte 37 farklı organ ve bu organların çeşitli bölümlerine dair 122 yorum söz konusu edilmiştir. Bu yorumların 83'ü olumlu, 22'si olumsuz ve 17'si hem olumlu hem de olumsuz durumlara yorulmuştur. *İhtilâc-nâme*'de seçirmesi olumlu, olumsuz ve hem olumlu hem de olumsuz durumlara yorulan organlar ve bölümleri şöyledir:

Seğirmesi Olumlu Durumlara Yorulan Organlar ve Bölümleri

1. Başın ortası (45b-6/7)
2. Başın çevresi (45b-7/8)

“Leipzig Kütüphanesinde Kayıtlı Bir Seğir-name Üzerine”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2020, Cilt: 13, Sayı: 30, s. 889-901.

3. Başın sağ yanı (45b-8/9)
4. Başın sol yanı (45b-9/10)
5. Alın (45b-10/11)
6. Alnın sağ yanı (45b-11/12)
7. Alnın sol yanı (45b-12)
8. Sağ kulak (45b-14)
9. Sol kulak memesi (46a-2/3)
10. Sağ kulak deliği (46a-3/4)
11. Sol kulağın arkası (46a-7/8)
12. Sağ kaş (46a-8/9)
13. Sol kaş (46a-9/10)
14. İki kaş birlikte (46a-10/11)
15. Sağ gözün içi (46a-11/12)
16. Sol gözün içi (46a-12/13)
17. Sağ gözün kuyruğu (46a-13/14)
18. Sol gözün kuyruğu (46a-14/15)
19. Sağ gözün yukarı kapağı (46a-15/46b-1)
20. Sol gözün aşağı kapağı (46b-3/4)
21. Sağ gözün yukarı kirpiği (46b-4/5)
22. Sol gözün yukarı kirpiği (46b-5/6)
23. Sağ gözün alt kirpiği (46b-6/7)
24. Sol gözün çevresi (46b-9/10)
25. Sağ göz bebeği (46b-10/11)
26. Sağ göz pınarı ((46b-12)
27. Sol göz pınarı (46b-13)
28. Burun (46b-13/14)
29. Burnun ucu (46b-14)

30. Burnun sağ deliği (47a-1/2)
31. Sağ yanak (47a-2/3)
32. Sol yanak (47a-3/4)
33. Ağzın sağ kōşesi (47a-4/5)
34. Ağzın sol kōşesi (47a-5)
35. Őst dudak (47a-6)
36. Alt dudak (47a-6/7)
37. Çene (47a-10)
38. Boğaz (47a-10/11)
39. Boynun sağ yanı (47a-11/12/13)
40. Boynun sol yanı (47a-15)
41. Sağ omuz (47b-1)
42. Sol omuz (47b-1/2)
43. Sol pazu (47b-5/6)
44. Sol dirsek (47b-8)
45. Kol altı (47b-9/10)
46. Belin solu (47b-13)
47. Sol el (47b-15)
48. Sağ elin ayası (47b-15/48a-1)
49. Sol elin ayası (48a-1)
50. Sağ elin başparmağı (48a-1/2)
51. Sağ elin ũçũncũ parmağı (Sağ elin orta parmağı) (48a-4/5)
52. Sağ elin dōrdũncũ parmağı (48a-5)
53. Sağ elin beşinci parmağı (48a-5/6)
54. Sol elin baş parmağı (48a-6/7)
55. Sol elin ikinci parmağı (48a-7/8)
56. Sol elin ũçũncũ parmağı (48a-8/9)

57. Sol elin dördüncü parmağı (48a-9)
58. Sol elin beşinci parmağı (48a-9/10)
59. Sırtın sağ yanı (48a-11/12)
60. Sırtın ortası (48a-13)
61. Göbek (48a-14)
62. Meme (48a-14)
63. Karnın sol yanı (48b-2)
64. Kasığın sağ yanı (48b-3/4)
65. Kasığın sol yanı (48b-4)
66. Kasığın her iki yanı (48b-4/5)
67. Zeker (48b-5/6)
68. Sağ haya (48b-7/8)
69. Dübürün sağ yanı (48b-10/11)
70. Dübürün sol yanı (48b-11/12)
71. Uyluğun sağ yanı (48b-12)
72. Sağ diz (48b-13/14)
73. Sağ baldır (48b-15/49a-1)
74. Sol baldır (49a-1/2)
75. Sol baldırın yumuşağı (49a-3/4)
76. Sağ topuk (49a-4/5)
77. Sağ ayağın arkası (49a-6/7)
78. Sol ayağın arkası (49a-7/8)
79. Sağ ökçe (49a-9)
80. Sol ökçe (49a-9/10)
81. Sağ ayağın altı (49a-10)
82. Ayağın baş parmağı (49a-11/12)
83. Ayağın dördüncü parmağı (49a-13/14/15)

Seğirmesi Olumsuz Durumlara Yorulan Organlar ve Bölümleri

1. Kafa (45b-13)
2. Sol kulak (45b-14/46a-1)
3. Sol kulak deliği (46a-4/5)
4. Sağ gözün aşağı kapağı (46b-2/3)
5. Sol gözün alt kirpiği (46b-7/8)
6. Sağ gözün çevresi (46b-8/9)
7. Sol göz bebeği (46b-11/12)
8. Burnun sağ yanı (46b-15)
9. Burnun sol deliği (47a-2)
10. Dil (47a-9)
11. İki omuz birlikte (47b-2/3)
12. Sağ kol (47b-8/9)
13. Bel (47b-10)
14. Belin altı (47b-12)
15. Sağ koltuk (48a-10)
16. Sol koltuk (48a-11)
17. Sırtın sol yanı (48a-12/13)
18. Yürek (48a-15)
19. İki haya birlikte (48b-7)
20. Sol diz (48b-14/15)
21. Sol topuk (49a-5)
22. Ayağın üçüncü parmağı (49a-13)

Seğirmesi Hem Olumlu Hem de Olumsuz Durumlara Yorulan Organlar ve Bölümleri

1. Sağ kulak memesi (46a-1/2)
2. Sağ kulağın arkası (46a-5/6/7)
3. Sol gözün yukarı kapağı (46b-1/2)

4. Burnun sol yanı (46b-15/47a-1)
5. İki dudak birlikte (47a-7/8/9)
6. Boynun tümü (47a-13/14/15)
7. Sağ pazu (47b-3/4/5)
8. Sağ dirsek (47b-7/8)
9. Belin üstü (47b-11/12)
10. Sağ el (47b-13/14)
11. Sağ elin ikinci parmağı (Şehadet parmağı) (48a-2/3/4)
12. Karnın sağ yanı (48a-15/48b-1)
13. Sol haya (48b-8/9)
14. Dübür (48b-9/10)
15. Uyluğun sol yanı (48b-13)
16. Sağ baldırın yumuşağı (49a-2/3)
17. Ayağın ikinci parmağı (49a-12)

Metin⁴

[45b]

Hāzā Kitāb-ı İhtilāc-nāme

(1) Kitāb-ı İhtilāc-nāme-i İskender-i Zū'l-ḳarneyn budur. Ba' dehū bu kitābı (2) İskender-i Zū'l-ḳarneyn re'isleri ve Hindū'nuñ hekimleri uzun (3) şınamışlardur ve tecrube itmişlerdür kim Zū'l-ḳarneyn bunuñla 'amel (4) iderdi ve ve hem Hārūnū'r-reşid kendüden ayırmazdı. (5) Bunuñla faḫırlanurdı. Pes bize daḫı vācibdür kim bunuñla 'amel idevüz. (6) Eger bir kişinüñ başı ortası segrise māl ve ululuk bula. Eger (7) pādişāhlığa lāyık ise pādişāh ola. Eger başınuñ çevresi (8) segrise bir kişiden māl ve ululuk bula. Eger başınuñ şağ yanı (9) segrise ḳavmi

⁴ Eserin ehil bir müstensih tarafından okunaklı bir şekilde kaleme alındığı ve kelimelerin dikkatle harekelendiği görülmekte ancak, az sayıdaki kimi kelimelerin yazımında ve harekelenişinde birlik olmadığı göze çarpmaktadır. Metindeki *delügi/deligi*, *kirpügi/kirpigi*, *ucından/ucundan*, *şāzılık/şāzlık* gibi kelimeler müstensihin harekelediği şekliyle okunmuştur. Metinde yer alan Arapça, Farsça kelime ve tamlamaların yazımında İsmail Ünver tarafından yayımlanan “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” adlı makalede belirlenen esaslara uyulmuştur.

üzerine ululuk bula. Eger başınıñ şol (10) yanı segrise sefere vara, girü tez gele. Eger alnı segrise seferde (11) işi muradınca ola. Eger alnınıñ sağ yanı segrise oğul ucundan (12) eylik göre. Eger alnınıñ şol yanı segrise istediğin bula. Eger (13) kafası segrise māl cihetinden azacuk guşsa irişe. Eger (14) sağ kulağı segrise eyü söz işide. Eger şol kulağı segrise anı [46a] (1) yavuz söz-ile añalar. Eger sağ kulağınıñ yumuşağı segrise (2) bir kimse-y-ile ceng ide ve eli üstün ola. Eger şol kulağınıñ (3) yumuşağı segrise ululuk ve beglik bula. Eger sağ kulağınıñ (4) deligi segrise düşinde gāh gāh eylik göre. Eger şol (5) kulağınıñ delügi segrise azacuk kaygu çeke. Eger sağ kulağınıñ (6) ardı segrise sözi üstün ola ve ba'zılar dimişler ki (7) ceng ide. Eger şol kulağınıñ ardı segrise bir dost anı (8) eylükde göre. Eger sağ kaşı segrise şazılık göre irkek (9) oğul ucundan ya irkek dostından sevine. Eger şol kaşı (10) segrise şazılık ve baylık bula. Eger iki kaşı segrise bir dostunuñ (11) didārın göre şaz ola. Eger sağ gözinüñ içi segrise yavuz (12) huydan eyü huya döne. Eger şol gözinüñ içi segrise muradı (13) ucundan şād ola. Eger sağ gözinüñ kuyruğı segrise māl (14) ucundan sevine. Eger şol gözinüñ kuyruğı segrise irkek oğulu (15) ucundan şād ola. Eger sağ gözinüñ yukarı kapağı segrise [46b] (1) şād ola. Eger şol gözinüñ yukarı kapağı segrise ceng ide, (2) akıbet galib ola. Eger [sağ] gözinüñ aşığa kapağı segrise melül ola, (3) belki ağlaya. Eger şol gözinüñ aşığa kapağı segrise şazlık ve (4) rahatlık bula. Eger sağ gözinüñ yukarı kirpigi segrise bir kimesne (5) kim göre, çokdan görmemiş ola. Eger şol gözinüñ yukarı kirpigi (6) segrise şaz ola. Eger sağ gözinüñ aşığa kirpügi segrise (7) bir ulu ucundan şād ola. Eger şol gözinüñ aşığa kirpügi (8) segrise zıstlık-ile añalar. Eger sağ gözinüñ çevresi segrise (9) azacuk hastalık göre. Eger şol gözinüñ çevresi segrise (10) nā-gāh sevine. Eger sağ gözinüñ bebegi segrise oğlu var-ısa (11) halāş ola. Eger şol segrise bir zamān ādemiler diline düşe, (12) yaramaz ola. Eger sağ gözinüñ bıñarı segrise şaz ola. Eger (13) şolınıñ segrise irkek oğlu ola. Eger burnı segrise baylık (14) bula. Eger burnınıñ ucu segrise ululuk ve haşmet bula. Eger (15) burnınıñ sağ yanı segrise ceng eyleye. Eger şol yanı segrise [47a] (1) kaygu yetişe āhir şād ola. Eger burnınıñ sağ delügi segrise (2) şād ola. Eger şol segrise kaygu ola. Eger sağ yañağı (3) segrise haste ise şihhat bula. Eger şol yañağı segrise (4) bir iş işleye-kim sevinmek ola. Eger ağızınıñ sağ gūşesi segrise (5) ululuk bula. Eger şol gūşesi segrise eylik göre. Eger (6) yukarı tuşağı segrise gāyib gele. Eger aşığa tuşağı segrise (7) düşmenin kahr eyleye. Eger iki tuşağı segrise dostın göre, (8) ba'zılar dimiş ki ceng ide ve ba'zılar dimiş ki dost-ıla (9) öpüşe. Eger dili segrise ceng ide ve düşmānlık belüre. Eger (10) eñegi segrise eylük-ile añalar. Eger boğazı segrise hoş ta'ām (11) yiye ve ba'zılar dimiş ki 'ömri pāk ola. Eger boynınıñ (12) sağ

yanı segrise māl bula, renc-ile ve zaḥmet-ile taṣarruf (13) ide. Eger boynnuñ küllisi segrise şadaқа virmek gerek (14) ve namāz kılamak gerek ve tesbīḥ itmek gerek tā kim Ḥaḳ te‘ālā ḡafleti (15) anuñ üzerinden gidere. Eger şol yanı segrise şād ola. [47b] (1) Eger şaḡ omuzı segrise beglik ve rāḥatlık bula. Eger şolı (2) segrise şād ola. Eger iki omuzı segrise kimseyle cidāl (3) eyleye. Eger şaḡ bāzūsı segrise şādlık ve ḳurbet bula. Ba‘zılar (4) dimiş ki sehel ḡam ve ḡuşşa göre ve ba‘zılar dimiş ki er ise (5) ‘avret ḳoca. Eger ‘avret ise er ḳoca. Eger şol bāzūsı (6) segrise zāyi‘ olmış nesnesin bula ve dīnār göre. Eger (7) şaḡ dirsegi segrise düşmen belüre sehel ḡam göre andan şoñra (8) şād ola. Eger şol dirsegi segrise māl bula. Eger şaḡ ḳolı (9) segrise⁵ düşmen-ile erişe. Eger ḳolı altı segrise⁶ (10) bir ḳavm üzere ḥākim ola. Eger beli segrise bir iş ide, ḳorḳa. (11) Eger belinüñ üsti segrise düşmen kīn duta daḡı şāzlık ḥāşıl (12) ola. Eger belinüñ altı segrise bir işden ḳorḳa, andan ḡuşşa yiye. (13) Eger şolı segrise bir ḡayr işde sevine. Eger şaḡ eli segrise (14) çok māl bula, şād ola ve ba‘zılar dimiş ki ceng ide. Eger (15) şolı segrise ululuk bula. Eger şaḡ elinüñ ayası segrise çok [48a] (1) ḡayr eyleye. Eger şolı segrise ḳayḡudan ḳurtıla. Eger şaḡ (2) elinüñ baş barmaḡı segrise ḥāceti revā ola. Eger şehādet barmaḡı (3) segrise ḡayr ucından ḡam çeke, ba‘zılar dimiş ki ‘izzet ve kerāmet (4) birle dirile. Eger orta barmaḡı segrise işledügi iş ucından (5) sevine. Eger dördüncü barmaḡı segrise ḡāyet sevine. Eger beşinci barmaḡı (6) segrise māl bula, tiz ḡarc ide. Eger şol elinüñ baş barmaḡı (7) segrise ḡayr iş idüp sevine. Eger ikinci barmaḡı segrise ḡāyet şād (8) ola. Eger üçüncü barmaḡı segrise kimseyle münāza‘a idüp sözün (9) geçüre. Eger dördüncü barmaḡı segrise māl bula, sevine. Eger beşinci barmaḡı (10) segrise şāz ola. Eger şaḡ ḳoltuḡı segrise azacuk ḡuşşa çeke. (11) Eger şol ḳoltuḡı segrise ḳayḡulara irişe. Eger arḳasınüñ şaḡ (12) yanı segrise oḡlı toḡa. Eger şol yanı segrise rızḳ için (13) birez ceng çeke. Eger arḳasınüñ arası segrise ululuk bula. Eger (14) göbeği segrise nesne bula. Eger emcegi segrise ‘avret dileye. Eger (15) yüregi segrise melül ola. Eger ḳarnınüñ şaḡ yanı segrise melül [48b] (1) ola. Eger ḳarnınüñ şaḡ yanı segrise ḳatı ḡasteliḳdan ḳurtıla. (2) Eger şol yanı segrise eylük ve berekāt bula. Eger ḳasıḡınüñ şaḡ (3) yanı segrise nāḳil ḡaber işide, ba‘zılar dimiş ki bir ‘avretten (4) eylük göre. Eger şol yanı segrise eylük bula. Eger cümle ḳasıḡı (5) segrise ḳız oḡlan-ıla şāzlık bula. Eger zekeri segrise ‘izzet (6) ve cihet ve mertebeye irişe ve sevdügi kimseyle cimā‘ ide. (7) Eger ḡayāsınüñ iki yanı segrise tarlıḡa düşe. Eger şaḡ (8) yanı segrise şāz ola. Eger şol yanı segrise ḳayḡucuk çeke şoñında (9) sa‘ādete irişe. Eger dübüri segrise bir yirde muḳim otura, (10) ba‘zılar dimiş ki bühtān

⁵ şaḡ ḳolı segrise: şaḡ ḳolı dirsegi segrise.

⁶ Eger ḳolı altı segrise: Eger ḳolı segrise altı.

ideler. Eger sağ yanı segrise (11) sa'âdet döşeginde otura. Eger şol yanı segrise şâzlıg-ıla (12) rāhat bula. Eger sağ uyluğı segrise çok şād ola. Eger (13) şolı segrise ğamnāk ola ve şoñı hayr ola. Eger sağ dizi (14) segrise pâdişāhdan şād ola. Eger şolı segrise kimseyle (15) düşmen ola yāhud haste ola. Eger sağ baldırı segrise [49a] (1) yād kişinüñ namāzın kıla tā ki hayra yetişe. Eger şol baldırı (2) segrise sevine ve gözi aydın ola. Eger sağ baldırınuñ yumuşağı (3) segrise melül ola ammā tiz geçe. Eger şolı segrise baylığa (4) yetişe. Eger sağ topuğı segrise devlet bula ve Hāq işine becid (5) ola. Eger şolı segrise birez kayğu ve ziyān nişānından ola. Eger (6) sağ ayağınuñ arkası segrise bir ulu ucundan veyā bir (7) devletlü ucundan şād ola. Eger şolı segrise sefere vara, (8) çok māl bula, eline gire veyā bir küçük 'avretten fā'ide göre. (9) Eger sağ ökçesi segrise sevine. Eger şolı segrise sultān (10) ola. Eger sağ ayağınuñ altı segrise mübārek ola. Eger (11) ayağınuñ baş barmağı segrise kavli üstün ola ve bir ğāyib yirden (12) māl bula. Eger ikinci barmağı segrise ğam göre ve rāhat göre. (13) Eger üçüncü barmağı segrise ceng ide ve kayğu çeke. Eger dördüncü barmağı (14) segrise her ne maqşudı var-ısa (15) hāşıl ola. Temmet.

Değerlendirme ve Sonuç

İnsanlar ilk çağlardan beri kâinattaki ve insan bedenindeki kimi belirtilerden geleceği öğrenebileceklerine inanmışlardır. Buna bağlı olarak insan bedenindeki bazı organların titremesi, seğirmesi gibi durumlara ilişkin yapılan yorumlama ve hüküm verme işine İslami Türk toplumunda seğir-nâme yahut ilm-i ihtilâc adı verilmiştir.

Derinin hemen altındaki kaslar hafifçe kımıldamak, oynamak, titremek şeklinde anlamlandırılan seğirmek fiili, tıp terminolojisinde beyinde seğirme görülen yerdeki kasa gelen sinirlerin aşırı derecede uyarılması şeklinde açıklanmaktadır. İnsan vücudunun kimi organlarındaki bu türden olağandışı hallerin geleceğe dair çeşitli olay ve durumlara yorulması, seğir-nâme edebî türünün doğuşuna zemin hazırlamıştır. Türklerin ilk yazılı metinlerine kadar uzanan geçmişe sahip seğir-nâme türündeki eserlerin Türk halkının inanış, değer yargıları ve davranış kalıpları hakkında önemli bilgiler ihtiva ettiği görülmektedir. Bu durum seğir-nâmelere edebî bir metin olmak yanında halk bilimi çalışmaları için de önemli bir kaynak niteliği kazandırmaktadır.

Seğir-nâme türünde kaleme alınmış eserlerin Türkiye'de ve dünyanın farklı kütüphanelerinde müstakil ya da tabir-nâme türü eserler içerisinde çok sayıda nüshasının bulunduğu bilinmektedir. İhtilâcnâme adıyla kayıtlı seğir-nâme

yazmalarının Türkiye'deki nüshalarından biri de Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü'nde bulunmaktadır.

Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705 numarada kayıtlı *İhtilâc-nâme* nüshası, türdeşi eserlerde olduğu gibi sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınmıştır. Vücudun tümüyle birlikte 37 farklı organı ve bu organların çeşitli bölümlerine dair 122 yorumu ihtiva eden nüshada ortaya konan yorumların çoğunluğu olumlu haberlere yorulmuştur. Bu durum, yorumlayıcının gelecekte karşılaşılabilecekler hakkında iyimser bir bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. Az sayıdaki olumsuz yorumlarda ise dikkati çeken, bu durumun gelip geçici olduğu ve uzun zaman sürmeyeceği yönündedir. Bu da geleceğe dair müspet beklentiler içinde olan toplumun kaygı verici durumlardan tez zamanda kurtulmak yönündeki genel eğilimiyle paraleldir.

Bu yazıda tanıttığımız Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705 nüshasıyla ihtilâc-nâme yazmalarına ilişkin literatüre bir eser daha dâhil edilmiştir. Ancak, ihtilâc-nâme yazmalarının bugüne değin ortaya konan nüshalarla sınırlı kalmayacağı kuşkusuzdur. Bu durum, konuya ilişkin çalışmaların yurtiçi ve yurtdışındaki kütüphanelerde titizlikle sürdürülmesinin gereğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, ihtilâc-nâme türü hakkındaki araştırmalara katkısı bakımından yazma eserler kadar Türkiye'de ve Türkiye dışında yayımlanmış eski harfli basma eserlerin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Kaynakça

- ÇAKMAK, Serkan (2018). "Vatikan Kütüphanesindeki Türkçe "İhtilâcname" Nüshası (Giriş-Metin-İnceleme-Dizin)", *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 19, s. 15-64.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1993). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- ERSOYLU, Halil (1989). "Seğir-nâme", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 27-48.
- KAYAOKAY, İlyas (2020). "Yeni Bir İhtilâc-Nâme-Segir-Nâme Nüshası Üzerine", *Atlas International Refereed Journal on Social Sciences*, Vol:6, Issue:26, pp:219-239.
- Mehmed Bahaeddin (1997). *Yeni Türkçe Lûgat*, Ankara: Akçağ Yayınları.

- MENGİ, Mine (1977). “Kıyafetnameler Üzerine” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 299-309.
- SERTKAYA, Ayşe Gül (2011). “Bilinmeyen Bir Seğir-nâme Yazması”, 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (Ankara 2007), *Bildiriler: Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi*, Ankara. s. 1533-1560.
- SÜMBÜLLÜ, Yusuf Ziya (2010). *Seğirname*, Erzurum: Fenomen.
- ŞAKAR, Özyaşamış Sezer (2010). “Bir Tür Fal Kitabı: İhtilâc-nâme”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 22, s. 213-228.
- Şemseddin Sami (1996). *Kâmûs-i Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul: Gündoğdu Matbaası.
- ÜNVER, İsmail (2008). “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Turkish Studies, -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, Volume 3/6, s. 1-46.
- Güncel Türkçe Sözlük* <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim tarihi: 01.11.2020]
- Yeni Tarama Sözlüğü* (1983). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

EK:

Fotoğraf 1

Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705
vr. 45b-46a

Fotoğraf 2

Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705

vr. 46b-47a

Fotoğraf 3

Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705

vr. 47b-48a

Fotoğraf 4

Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705

vr. 48b-49a